

Brandner, Aleš

[Супрун, А.Е. Праславянский язык]

Opera Slavica. 1998, vol. 8, iss. 4, pp. 59-61

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116411>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Суммируя, следует сказать, что серийное издательство ACTA POLONO-RUTHENICA пропагирует идеи, которые способствуют как можно лучшему познанию, и таким путем – преодолению любых симптомов предвзятости в наших славянских взаимоотношениях. Я не сомневаюсь, что именно представители интеллектуального мира суть наиболее компетентные защитники в благородной борьбе за преодоление любых предрассудков, а также духовно пагубной ксенофобии.

Небезынтересно добавить, что в феврале 1997 года проходила в Ольштыне международная конференция славистов на тему *Пушкин и славянство*. Материалы из этой интереснейшей встречи появятся в ближайшее время, в форме третьего тома ACTA POLONO-RUTHENICA.

Joanna Korzeniewska-Berczyńska

Супрун, А. Е.: Праславянский язык. Минск, «Университетское», 1993, 81 стр.

Autorem recenzované práce je profesor katedry slovanské filologie Běloruské státní univerzity v Minsku Adam Jevgeňjevič Suprun. Jde o publikaci dosud nerecenzovanou, která představuje užitečnou a potřebnou studijní příručku pro posluchače slavistických oborů.

Vlastním výkladům předchází úvod (*Введение*, s. 3–15). S. v něm definuje termín „praslovanština“. Jak známo, tento jazyk není doložen písemnými památkami. Jeho rekonstruovanou podobu známe na základě historicko-srovnávací metody, která se začala uplatňovat v jazykovědě již v minulém století. Za kulturní dialekt praslovanštiny je považována staroslověnština, která mj. fixuje jazykový stav praslovanštiny. S. proto zdůrazňuje užitečnost studia staroslověnštiny, které je vlastně předstupněm ke studiu historické mluvnice slovanských jazyků. Vedle vlastního poznání gramatického systému praslovanštiny je také důležité seznámit se s extralingvistickými faktory (sem patří např. problematika pravlasti Slovanů, která dosud není definitivně vyřešena, neboť na její teritoriální umístění není jednotný názor). Na konci úvodních výkladů je podán výčet prací a jejich autorů zabývajících se zkoumáním praslovanštiny. Každá položka je uvedena stručným komentářem.

Následují tři kapitoly. První je věnována fonetice, fonologii a morfonologii (*Фонетика, фонология, морфология*, s. 16–47). Vývoj praslovanského hláskového systému byl ovládnán dvěma základními zákony: byla to tendence k progresivní sonoritě slabik (zákon otevřených slabik) a zákon slabičného synharmonismu, s nímž souvisí tendence k palatalizaci hlásek a hláskových změn před jotací. V této kapitole je možno seznámit se s důsledky působení zmíněných zákonů na fonologický vývoj jazyka (zmizely souhlásky v absolutním konci slov, takže všechna slova s výjimkou několika

předložek byla zakončena na samohlásku; zanikly konsonanty v souhláskových skupinách uprostřed slov; ze spojení $e + n/m'$, $o + n/m'$ + *souhláska* se vyvinuly nosovky; došlo k monoftongizaci diftongů; proběhla metateze likvid – na východoslovanském území se vyvinulo plnohlasí).

S. podává zevrubný výklad vývoje prozodických prostředků (kvantity, intonace, přízvuku) od období praindoevropského až po pozdní období vývoje praslovanštiny, kdy došlo k jejímu nátečnickému rozštěpení.

V oblasti morfonologie docházelo k hláskovým alternancím. Záměna hlásek (ablaut) nebyla podmíněna fonetickými okolnostmi. Část alternací byla zděděna z indoevropštiny, druhá část vznikla v praslovanštině. Hláskové střidy mají indoevropský původ se slovanskými modifikacemi. Některé jsou určovány změnou kvantit – rozlišují nulový, krátký, dlouhý a zdloužený stupeň. Jiné střidy jsou určovány kvalitativními změnami podle místa tvoření. Souhláskové alternace vznikly většinou na praslovanské půdě namnoze v důsledku palatalizace konsonantů nebo jejich změn před jotací.

Na konci kapitoly se popisuje struktura slabiky (prakticky neexistovala omezení v užití souhlásky před samohláskou), morfému a slova v praslovanštině.

Druhá kapitola rozebírá praslovanské poměry ve slovní zásobě (*Лексика*, s. 47–56). Na základě studia balto-slovanského slovníku od R. Trautmanna (1970) a etymologického slovníku slovanských jazyků, který vychází pod redakcí O. N. Trubačeva (I–XIX, 1974–1992), S. předpokládá, že slovní zásoba v praslovanském období mohla počítat přibližně s 10 tis. sémanticky různorodých lexikálních jednotek. V dané kapitole jsou uvedeny frekventované výrazy, které jsou rozvedeny jako příklady do sémantických okruhů. Je zcela přirozené, že slovní zásoba tohoto období byla obohacena také vypůjčkami z jazyků těch národů, s nimiž Slované sousedili (z germánských, keltských, latiny, řečtiny aj.). Pokud jde o problematiku lexikálních spojení a frazeologie, odvolává se S. na absenci textů, které by mohly doložit jejich existenci. Cestu řešení spatřuje ve srovnávání slovních spojení v jednotlivých slovanských jazycích. Rekonstrukci praslovanských slovních spojení považuje z hlediska badatelského za aktuální, neboť je to oblast zatím málo prozkoumaná. Zcela logicky je do této kapitoly zahrnuta problematika tvoření slov. S. rozebírá jednotlivé způsoby tvoření derivátů od stávajících slovních základů. Přitom si všímá stupně jejich produktivity.

Mluvnické stavbě praslovanského jazyka je věnována třetí kapitola (*Грамматика*, s. 56–78). V ní jsou nejprve probírány jednotlivé gramatické kategorie; přednostně ty, které praslovanština zdědila z předslavanského období: číslo, rod, pád, slovesný rod, čas. Během vývoje zaznamenaly tyto kategorie větší či menší změny. Na slovanské půdě se objevuje nová kategorie – slovesný vid.

Původní indoevropský systém čtyř slovních druhů (substantiva, slovesa, zájmena, příslovce) se uvnitř rozčlenil: ze substantiv se vydělila adjektiva, současně od sloves vznikla participia. U adjektiv i participií se začaly funkčně rozlišovat jejich jmenné a složené tvary. Adjektiva vyjadřující kvalitu se mohla stupňovat. V důsledku změn v pádové soustavě se vytvořily jako samostatný slovní druh předložky; jejich původ spočívá především v příslovcích. Dále se vyčlenily spojky a částice. Číslovky v období

praslovanském nepředstavovaly samostatný slovní druh. V práci se nehovoří o cito-slovících. Je to, jak známo, zvláštní druh slov, který je považován za nejstarší v procesu utváření lidské řeči. Důležitou úlohu sehrály citoslovce při vzniku částic, spojek, zájmen a některých jiných slov. Dále následují stručné výklady o ohebných slovních druzích, které jsou ilustrovány přehlednými tabulkami (srov. s. 66–78).

Kapitola o mluvnické stavbě praslovanštiny je ukončena velmi krátkým pojednáním o praslovanské větě (srov. s. 78). Mj. se zde zdůrazňuje fakt, že praslovanština byla jazykem s nominativní stavbou věty s volným slovosledem, a to zpravidla ve sledu subjekt – predikát – objekt (s častými odchylkami). Vyskytovaly se také jednočlenné věty (jmenné i slovesné). Dále například subjekt nemusel mít vyjádřen predikát pomocí osobního tvaru slovesa a konečně postavení shodného přívlastku nebylo pevně fixováno (mohl být buď v antepozici nebo v postpozici), stejně jako příslovečné určení, které mohlo stát před i za slovesem.

Za poslední kapitolou následuje seznam odborné literatury (*Літэратура*, s. 79–81), jejíž položky se tematicky vztahují k předkládané práci, a seznam etymologických slovníků (*Словарі*, s. 81); autor z nich čerpal příklady, jimiž ilustroval výkladový text.

Recenzovaná publikace má instruktivní charakter. Jejím úkolem je seznámit studenty slavistických oborů v rámci předmětu úvod do slovanské filologie se základy praslovanštiny. S takto nabytými poznatky mohou navázat na studium staroslověnštiny a poté na studium historické mluvnice toho slovanského jazyka, který si zvolili za svůj studijní obor.

Aleš Brandner

Radovanović, M. a kol.: Srpski jezik (série Najnowsze dzieje języków słowiańskich). Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole 1996, 207 s.

Opolská univerzita připravovala pro mezinárodní sjezd slavistů, jenž proběhl letos v polském Krakově, řadu studií o současných slovanských jazycích. Celou sérii *Najnowsze dzieje języków słowiańskich* redigoval Stanisław Gajda, samotné studie vznikaly ve svých mateřských zemích (českou redakci např. vedl Jan Koňenský).

Rozsáhlá a vyčerpávající práce o současném srbském jazyce vyšla v této edici jako první a pracoval na ní kolektiv srbských jazykovědců pod vedením Milorada Radovanoviće. Kniha je rozdělena do osmi kapitol (Predgovor, Predistorija i sociolingvistički aspekti, Leksika, Fonetika, Morfologija, sintaksa i frazeologija, Specijalni stilovi, Dijalekti a Pravopisna norma). Každou připravil jiný odborník.

V předmluvě se M. Radovanović zabývá mj. srbochorvatštinou. Nastihuje pět fází její existence: *integracija* (inaugurisanje novoštokavskog standarda – pol. 19. st.), *varijacija* (inaugurisanje urbano-regionalnih uzusa u rang prestižnih standarda – 2. pol. 19. st.), *polarizacija* (inaugurisanje teritorijalnih/nacionalnih varijanata standarda –